

va el foc', i la forma *dūkis* existeix realment en lituà si bé hi ha pres l'acc. de 'borbolleig', 'fúria'. □ 1.ª doc.: *dotz* c. 1270, Cerverí de Girona; *dou*, c. 1330, Muntaner; *deu*, doc. de 1441.

En Cerverí rimant en *ó*: «si l'ayga ns hi remà; / *dotz* — es que Deus de paradís nos tra, / d'ayga plazen, benezit' e scynada; / e puyz si eys lavet en flom Jordà / --- / cerquem la fon per beur' e per lavar / ---», 18/91.22. Notem que *dotz* consona aquí, per rima interna, amb *sotz*, *potz*, *croptz*, etc. En un seculre sant d'Efès, «del moniment de l'altar --- d'aquells nou forats --- ix manna d'arena trida, qui munta --- axí con una *dou* d'aigua ix», Muntaner (*Cròn.*, § 206, Casac. vi, 35.21). Des de la fi de l'Edat Mitjana apareix generalitzada la forma *deu*, de la qual hi ha un testimoni en un doc. de Banyoles de 1441 («mantenia les aygues de la *deu* fins a la resclosa», *AlcM*); «les *deus* o venes de aygua: vena», OPou (*ThPu.*, 15). És ben coneguda i normal l'evolució fonètica de *ou* en *eu* (per a la qual veg. *LleuresC*, 251): als exs. tan coneguts de CRUCE > *crūn* > *creu*, VOCE > *vou* > *veu*, se n'hi poden afegir d'altres en mots i topònims menys coneguts (*fou* f. > *feu*, V. infra; *SOLDUBE* > *Soldeu*, p. ex.).

El mot *fou* reprès de seguida en la Renaix.: «¿Heu vist a l'huracà, que escombra cel y terra / llevar la neu, boscuries y rochs al Pirineu, / y en revolví, a l'endur-se'ls, ab algun cap de serra, / fer remuntar les aygues d'un riu fins a les *deus*?», Verd. (*Ail.*, 112). És avui un mot típic del cat. oriental i el rossellonès, si bé no desusat a la resta del Princ., i més amplament arrelat que enlloc en les comarques dels bisbats de Girona, Vic i Elna: la Font del Roig és «la *dēu* de Sant Aniol» (Finestres), «el riuet de Riudellots de la Creu raja d'una *deu* molt pitita» (1964). Cosa que no és dir que hi sigui ben conegut de tothom, sobretot en la parla ciutadana: havent-lo usat el meu pare en una poesia de festeig que envià a la meua futura mare (a. 1900) —«*deu* gemada de tendres alegries ---»—, i notant que ella no l'entenia, la renyava en una carta que conservo: «í çuna gironina com tu no sap què és una *deu*?»

La variant antiga *dou* ha quedat amplament fixada en la toponímia i com a genèric de noms de lloc. *La Dou* de Fontalba pujant de Queralbs cap a Núria (1969); *les Dous* nom d'una important masia en el terme de St. Esteve d'En Bas, i d'una altra en el de Sta. M. de Besora, en el fons del sot del mateix nom (1953); *les Dous* d'Abella, prop de Vilallonga de Ter; *la Dou*, font a la Serra de Cadí; *les Dous* de Foix, veïnats vora un grup de fonts entre Torrelles (Penedès) i St. Magí; la Font de *la dōu* en el terme del Montmell (1964).

Molt hi ha d'això, sobretot, en el domini rossellonès: la Font de *lax dōls* a Bena (Vall de Querol, 1959), *Prats dā lā dū* a Puigbalador; la Font *dā lāz dūs* a Èvol me la descriuen com «una sórsa que hi sall una ribera d'aiga» (1959); *lā dū* a Cameles dels Aspres; un poc deformat, a la ratlla del lld., a Taltell «hi ha barrancs <avencs'> que sallen per un

adūk», «un *adūk* ben gros» (1960). I en derivats o compostos toponímics: la *Doella* als Àngles de Capcir; la *Coma de Doalba* nom antic documentat en escriptures de 1305, 1331 (comun. de Mn. J. Pascual, 1976) i 1414, és el nom antic de la Coma de Fontlletera a Tregurà, que raja d'una gran deu blanquejant (*font lletera*) < *doz alba* (veg. *EntreDL* II, 110).

En llengua d'oc el nostre mot es documenta ja a l'Edat Mitjana en la forma *dotz* («source», *PDPF*, *PSW*), des de les valls valdeses fins al centre de Gasconya (crec que ja no en el gascò pirinenc atlàntic, però encara *Ladouts* vell cognom del Gers, *RevIntle-Onom.* XVIII, 247), i apareix amb aglutinació de l'article ja a primers del S. XIII en el provençal Raimon Feraut: «Antr' andós los palmiers faràs cavar un poutz, / e de miey de la peyra issirà grantz *adoutz*».¹

Avui segueix usant-se amb caràcter bastant general en tot el domini d'Oc, des dels Baixos Alps i enllà del Roine fins a Tolosa, l'Arieja (veg. *FEW* III, 195b), estenent-se cap al Nord almenys fins al Roergue (*douse*, *odous* «petite source», Vayssier) i la toponímia el mostra fins a l'entrada d'Alvèrnia (*Las Doux* llogaret de Trizac, *La Doux* poblet agr. a Cros de Roergue, Amé, *DTopogr. du Cantal*); espès sobretot a la toponímia de l'Aude: 9 localitats anomenades *La Doux* o *Le-Pas-de la Dous* [*La Douz*, 1237], 3 de les quals són nom d'una font i prou (Sabarthès, *DTopogr.*).

Fora de les dues llengües germanes, el mot ja no s'estén gaire més per la Romània. Tanmateix no es pot dubtar que s'estengué més o menys pel territori de la llengua d'oïl, on en trobem ja alguna documentació dialectal antiga, amb paper clarament de femení (*douis*, veg. André Mary, *Le Roman de la Rose*, P. Payot, 1928, p. 42). De tota manera n'hi ha representants bastant clars en el domini francoprovençal (en algun cantó suís; en el Bugey, *FEW*; afegim-n'hi: *adov* a Lió, *adiuei* a Savoia, *Rom.* LIII, 236); també entra en el Franc-Comtat (Jura, Doubs, Fourgs), i ha quedat clarit que s'estengué, i més o menys encara s'estén, a algunes zones de Borgonya, com ho mostren els noms de lloc (Longnon, *Les NLL de la Fr.*, 606) als quals afegeix P. Lebel alguns testimonis de borg. mod. *douix*;² se cita fins i tot *dué* f. «petite source» en alguna punta de Champagne (Troyes); però les dades esporàdiques i de significat distint que el *FEW* (§§ 1, 2) indica en francès occidental i més les de Normandia tenen ja significat ben diferent («kanal», «wasserlache») i corresponen, amb llur gènere masculí, bastant clarament a *dūctus* molt més probablement que al nostre tipus *DOCE* f.³

En domini italià no hi entrem gaire, si no és amb el piem. *doss*, *adoss*, «fonte, sorgente, rampollo» (Nigra). En conclusió tenim una àrea geogràfica netament delimitada. I com que des d'ara ja ens fan pressentir un origen pre-romà tant el compartiment semàntic a què pertany el mot, com el seu vell arrelament a la toponímia i al terreny, i fins l'aparença del mot i el seu cercle de dispersió, notem que aquesta àrea fa pensar molt menys en el cèltic que en el sorotàptic: